

Vrouw van acteur Michel Van Dousselaere maakt pakkende documentaire over leven met dementie

Hij weet perfect wat hij wil zeggen, maar de woorden in zijn hoofd zijn zoek. Acteur Michel Van Dousselaere (69) lijdt aan een zeldzame vorm van dementie. Zijn muze Irma Wijsman (55) is zijn spreekbuis. Maakte een waanzinnig mooie documentaire over haar man, in zijn laatste rol, voor het woord het straks in al zijn vormen laat afweten.

• ANNICK DE WIT •

De taal, de liefde. Acteurs hebben maar goed twee instrumenten. De taal valt weg voor Michel Van Dousselaere. En daarmee het acteren: het liefste wat hij doet – hij, karakterkop uit 'Aspe', 'Witse', 'Danni Lowinski' en zoveel andere tv-series en al dertig jaar theateracteur. Maar de liefde groeit nog, in tot nog toe ongekende vormen. Tussen hem en Irma, al 23 jaar zijn vrouw, sinds twee jaar zijn noodgedwongen woordvoerster en strenge bewaakster van zijn grenzen, die stilaan nauwer worden. Irma Wijsman: «Wij kregen de ingewikkelde opdracht: leef verder en pluk de dag. Ja, maar hoe? Michel is heel kwetsbaar. Er is geen schild meer, er is alleen nog de puurheid. Dat is mooi. Maar ze is heel heftig. We wilden ons verhaal vertellen. Want het is universeel. In veel levens kunnen dingen gebeuren die het helemaal op z'n kop zetten. En hoe reageer je dan?» Michel vroeger, dat was altijd de felle, de perfectionist. De gedreven, gebeten, soms nukkige, meestal uitbundige brok energie, op het toneel en ernaast. Michel vandaag, dat is een vragend gezicht. Zonder al dat lawaai nu. Heel open, met vaak een warme lach, maar ook zuiver verdriet. 'Kom in mijn kop, want ik heb geen woorden meer, dat straalt hij uit' – zegt actrice en goede vriendin Els Dottermans in de documentaire die Irma draaide met filmmaker Patrick Minks.

Afwijkende hersenen

Michel constateert half 2014 dat hij zijn teksten niet meer kan memoriseren. Vreest Alzheimer. Dus gaan ze op onderzoek. Ze lachen nog, Irma en hij. Hij heeft afwijkende hersenen, haha. De diagnose, na bezoek aan de neurologen, is doodernstig: progressieve niet-vloeiende afasie, die het taalcentrum aantast. Wat zelden voorkomt en niks te maken heeft met geheugenverlies, soms al bij mensen vanaf veertig. Spreken, maar ook lezen, schrijven. Alles wordt moeilijk. Hij weet wat hij wil uiten, maar vindt de woorden niet. Hij valt in een donker gat. Een half jaar later, op vakantie, ligt hij alleen nog in bed, niks interesseert hem nog. Irma breekt. En trekt dan aan 'm. «Als jij je niet openstelt voor mij, dan kan ik dit niet aan.» Zij roept de hulp van goede vrienden in. Vanaf dan geeft hij zich over. Aan haar, meer dan ooit. Uit pure noodzaak, uit levensbelang. Maar ook uit de opperste liefde nu en dus compleet vertrouwen. En toch. Hij doet in 2016 nog één laatste rol. Een toneelbewerking van 'Borgen', die liefst tien uur duurt. Michel moest de hoofdrol afzeggen door de ziekte. Maar de regisseuse dringt aan. Een kleine rol dan? De aftredende premier. Een treffender metafoor kan niet.

Irma, in de docu, zegt als zovelen: «Doe het niet. Je bent zo kwetsbaar en je hebt niets meer te bewijzen.» Michel antwoordt: «Ik wil het glas helemaal leegdrinken.» Irma: «Wat was moedig van hem. Hij zou werken met een souffleuse, via een oortje. Zij voorzegen, hij herhalen, actérend. Het ging zo goed. Hij riskeerde heel veel, maar kon ook genieten. De allerlaatste voorstelling van het stuk, en van zijn leven als acteur, was hij plots zoek. De backstage van de schouwburg in Amsterdam is een doolhof, Michel was zijn begeleider even ontglipt. Vijf minuten, riep de assistent al. Niemand vond 'm. Ik zat in de zaal, mijn hart bonsde in mijn keel. Maar toen was hij er plots weer en hoppa, de scène op. Enorme professionaliteit.»

Het koppel ontwikkelde een heel eigen communicatie. Vaak verbazend accuraat, soms ontoereikend. Hij antwoordt wel, maar spreekt nog zelden eigen zinnen. Herhaalt wat Irma hem aanreikt en zegt 'ja, zo is het', of 'neen, dat bedoel ik niet'.

Irma: 'En als je alleen bent?'
Michel: 'Neen, daar kan ik niks over zeggen.'
Irma: 'Is het omdat het zo stil is als je alleen bent?'
Michel: 'Min of meer... Min of meer...' (Irma tikt in op haar laptop wat Michel antwoordt.)
Irma: 'Wat gebeurt er dan? Ga je dan piekeren?'
Michel: 'Ik ga dan piekeren.'
Irma: 'Waarover pieker je dan?'

Michel: (aarzelend) 'Het gala?'
Irma: 'Neen, niet het gala. Over de toekomst?'
Michel: 'Ja, over de toekomst.'

Irma: «Ik probeer hem te lezen. Ik schrijf alles neer, omdat dat repetitieve zorgt voor een beter besef van wat ik eigenlijk vraag. Voor mij én voor hem. Herhalen bevestigt. Zo kan ik zijn stem zijn, maar weet ik ook heel goed wat hij voelt.» «Voor zijn kleinzoon Eddie van acht is hij gewoon nog steeds opa. Michels dochter heeft het veel moeilijker. Zijn beste vriend Adje is echt door een rouwperiode gemoeten, want Michel is niet meer de man met wie hij lekker kon kletsen. Confronterend. Sommige mensen gaan vanzelf heel veel praten, maar dan zeg ik dat dat niet hoeft. Stil

***

«Ik probeer zijn stem te zijn.»

Want hoe kijk je in iemands hoofd?»

zijn is oké. En als het niet gaat, trekt hij zich terug. Zoals bij een specialist die we zagen. Het stond hem niet aan wat die zei. Michel trok zijn jas aan en vertrok! Dat vonden we achteraf heel grappig.»

Boksen en drummen

«Hij heeft me destijds verleid met taal. Ik had een acteursopleiding gevolgd, had een baantje achter de bar. Hij pakte me daar helemaal in, met champagne maar vooral met zijn fantastische verhalen. Hij heeft me geregisseerd, ik heb hem toen zo gehaát. Ik was een jonge actrice, een mooi meisje nog. Hij zei: 'Oké, jij doet die rol', maar hij pakte me in in een verdikkend mousse pak, met een enorme Penny De Jager-pruik (de legendarische danseres van Top Pop in de jaren 70, red.) en afzichtelijke jurken. Hélemaal weg uit mijn comfortzone. Mijn ouders in de zaal herkenden hun dochter niet eens! Het is tussen ons altijd heel heftig geweest. Wij hadden jarenlang een weekendrelatie, ik was onafhankelijk, en later bezig met documentaires maken en coaching. Nu heb ik een rol die ik nooit of nooit gedacht had te zullen hebben. Die van de vrouw in opperste zorgzaamheid. In

VOOR ZIJN KLEINZOON VAN 8 IS HIJ NOG GEWOON OPA. MAAR ZIJN BESTE VRIEND ADJE IS ECHT DOOR EEN ROUWPERIODE GEMOETEN, WANT MICHEL IS NIET MEER WIE HIJ WAS

IRMA WIJSMAN

één richting. Maar kijk, het gebeurde en ik zou nergens anders willen zijn dan bij Michel nu.»

«Pingpongen over mijn werk, bijvoorbeeld, dat gaat niet meer. Naar de kroeg gaan evenmin – te veel geroezemoes. Maar dan vragen we vrienden bij ons thuis. Michel blijft in zijn stilte heel aanwezig, ook in gezelschap. Dat is zijn charisma. En we proberen nieuwe dingen uit die hij leuk vindt en die hem scherp houden. Op boksles gaan. Drummen. De competitiegeest is weg. Maar dat is ook wel mooi.»

Euthanasie

De toekomst ziet er niet rozig uit, de ziekte is progressief. En dat is merkbaar. Een boterham smeren, ook dat gaat sommige dagen niet. In de documentaire snijden ze ook heel ernstige onderwerpen aan. Over euthanasie en over wie zijn billen mag schoonvegen als hij erg hulpbehoevend wordt en wie niet? Aangrijpende scène, maar dan lachen ze er samen ook om. Irma: «Er is altijd veel humor geweest tussen ons. En nog. Gelukkig. Die lichtheid, die er ook is, helpt ons. De euthanasie-papieren heeft hij getekend. De wilsverklaring ligt klaar, de niet-reanimeren verklaring ook. En Michel wil absoluut niet naar een verpleegtehuis.» Maar Michel leeft nog heel graag. Anders dan Hugo Claus, destijds, vindt hij de manier waarop dat nu nog kan wél waardevol. Irma: «Soms wordt hij overspoeld door het verdriet dat dit hem overkomt. Maar dat glas willen leegdrinken, dat geldt nog altijd.» De première van de documentaire, maandag, wordt het grote afscheid van zijn Vlaamse publiek. Of hij er klaar voor is? «Langer wachten moesten we niet doen. Hij verheugt er zich wel op alle vrienden acteurs terug te zien. Weent hij, dan weent hij. Dat is dan maar zo.»

Michel zet in de docu een allerlaatste monoloog neer. Alleen op de scène, met zichzelf. Zijn bange ik in dialoog met de racht. Over dood en leven. Hij declameert, weergaloos: 'Het gaat niet om de woorden, het gaat om de liefde. Dat is heel geruststellend. Toch?' 'Ik heb geen kans, maar ik grijp ze. De laatste kans.' 'Dit is een labyrint, Antonius!' Doek.

'Michel - Acteur verliest de woorden' van Irma Wijsman en Patrick Minks is nu maandag te zien in de Roma in Borgerhout, eenmalig in het gezelschap van de acteur. Tickets via www.deroma.be. Nadien elders in Vlaanderen.